

Indhold

Forord · 9

Del I: Indledning · 13

1. Fire danskere · 15
2. De fælles rammer om det danske · 24
3. Institutioner og mentaliteter – at være dansk med hoved, hænder eller hjerte · 32

Del II: Syv søsterinstitutioner i Danmark · 49

4. Familien – de mange slags · 51
5. Skolen – det fælles og det frie · 67
6. Flexicurity- arbejdsmarked og velfærdsstat · 84
7. Dagliglivet – arbejde, familie og fritid · 106
8. Civilsamfundet – den frie organisering · 120
9. Religionen – tro og praksis · 136
10. Nationen – at høre til det danske folk · 154

Del III: Syv mentale mønstre i Danmark · 177

11. Glæde over Danmark · 179
12. Tryghed, tillid, lykke og (selv)tilfredshed · 186
13. Kollektivt orienteret individualisme · 193
14. Frihed, lighed og lille magtdistance · 201

15. Fællesskabet og forskellighederne · 211
16. At være sig selv · 219
17. Dansk på mange måder · 225

Del IV: Konklusioner og perspektiver · 233

DEL V: Tre alternative blikke på *I hjertet af Danmark* · 247

Mehmet Ü. Necef:

Forskellige fortællinger om danskere og indvandrere · 249

Carl Pedersen:

Kommentar til *I hjertet af Danmark* · 256

Rashmi Singla:

Et alternativt blik på *I hjertet af Danmark* · 262

Bilag 1: Metode · 270

Bilag 2: Spørgeguide · 281

Tabel- og figurliste · 286

Litteratur · 287

Jeg er politimester Bastian,
jeg er en venlig mand,
for det syns jeg man skal være hvis man kan.
Og jeg går omkring og passer på
at alle har det godt,
for jeg syns nu det er flot at ha det godt.

Jeg har lavet en Kardemommelov,
som gælder hvor man går,
og i Kardemomme-lomme-loven står:
Man skal ikke plage andre
eller sætte livet til,
og for øvrigt kan man gøre hvad man vil.

*(Politimester Sebastians sang fra Folk og røvere i Kardemomme
by. Thorbjørn Egner, 2007)*

»Fader, lad mig faae en Hest«, raabte Klods-Hans. »Jeg faar saadan en Lyst
til at gifte mig. Ta'er hun mig, saa ta'er hun mig! Og ta'er hun mig ikke, saa
ta'er jeg hende alligevel!«

.....

»Det er nok Herskabet!« sagde Klods-hans, »saa maa jeg give Oldermannen
det Bedste!« og saa vendte han sine Lommer, og gav ham Pluddren lige i
Ansigtet. »Det er fiint gjort!« sagde Kongedatteren, »det kunne jeg ikke have
gjort, men jeg skal nok lære det!«

(Klods-Hans. H. C. Andersen, 1982, s. 428 og 438)

*Figur 1. Kort over Danmark med byer, der angiveligt ligger i hjertet af Danmark.
Kort: Erik Jensen.*

Forord

Fredericia, Korsør, Nyborg, Odder og Odense. Trods deres forskellige geografiske placering ligger disse byer ifølge eget udsagn (på internettet) »i hjertet af Danmark«. Placeringen handler ikke blot om geografi, for på en hjemmeside for København, der bortset fra Bornholm jo ligger østligst i landet, står der: »Et vandrerhjem i København placerer dig lige i hjertet af Danmark«. ¹ Danmarks rent geometriske centrum ligger i øvrigt i Rørvig. Hjertet af Danmark ligger tilsyneladende mange steder – eller rettere sagt: det findes overalt.

Hjertet af Danmark rummer de fælles institutionelle og mentale berøringspunkter mellem danskere. Hjertet er stedet for det centrale og vigtige, drivkraften og det positive engagement. Det er i de fælles institutioner og dertil knyttede mentaliteter, vi finder pulsslaget i »det danske«. Hvad vi går efter, er noget faktisk foreliggende i den forstand, at det er kollektivt konstrueret og bekræftes gennem hverdagshandlinger. Det er et konkret indhold i »det danske«, som vi kan finde frem til ved at tale med danskere og se på, hvordan deres dagligdag og mentalitet er indrettet i kraft af de fælles institutioner, der strukturerer den.

Både med hensyn til fælles institutioner og mentaliteter ligner den danske befolkning et langt stykke ad vejen mange andre landes befolkninger, især befolkningerne i de andre nordiske lande. Selv om der er mange fællestræk, er måden, »det danske« er sammensat på, dog lidt, men ofte ganske klart forskellig fra den måde fx »det norske« eller »det svenske« er sammensat på. For så vidt er »det danske«, det, der er i hjertet af Danmark, noget særligt. Men »det danske« er ikke noget særligt i højere grad, end fx »det norske« og »det svenske« er noget særligt.

Adskillige internationale undersøgelser har vist, at danskerne selv mener, at de stort set er tilfredse og lykkelige, og i den henseende ligger de i toppen sammenlignet med andre nationer (Veenhoven 2005). Målt ud fra parametre som økonomisk velstand, social sikkerhed, retssikkerhed, fravær af krig på dansk jord og fraværet af store sociale spændinger i samfundet er der gode objektive grunde til, at danskerne scorer højt. Men hvordan kan det så være, at der er adskillige andre nationer, hvor indbyggerne ikke opfatter sig selv som

1 www.hephey.dk/rejser/art_1787.html (april 2007)

så lykkelige og tilfredse som danskerne, selv om de målt med de samme parametre ligger på niveau med Danmark? Skyldes det mon, at det danske er skruet sammen på en særlig måde?

Tilsyneladende er danskerne ikke bare lykkeligere og mere tilfredse end næsten alle andre, de ligger også i et internationalt førerfelt, hvad angår en konkurrencedygtig økonomi (World Economic Forum 2007). Den internationale diskussion om den – forbavsende gode – danske konkurrenceevne under den skærpede globalisering fokuserede på den særlige danske »flexicurity«, altså blandingen af et fleksibelt arbejdsmarked (styret af aftaler mellem arbejdsmarkedets parter) og den relativt høje grad af sikkerhed i velfærdssamfundets bistandssystem. De to gamle »danske modeller« for henholdsvis arbejdsmarked og velfærdsstat, som man kunne forestille sig ville være en klods om benet under globaliseringen, indvirker øjensynligt i stedet positivt på den økonomiske succes (Campbell m. fl. (red.) 2006).

Det danske *virker* i ordets dobbelte betydning. Danskerne arbejder og er effektive. Samtidig er de lykkelige og tilfredse med deres liv. Selv om det næppe var akkurat den nuværende tingenes tilstand, Grundtvig forestillede sig, er de fleste danskere i stand til at leve »et muntert, virksomt liv på jord«, og et liv, som de, selv om det måske er jævnt, ikke ser som ringere end kongernes. Verset nedenfor er fra et digt, som danskerne elsker at citere om netop det jævne og det virksomme:

Et jævnt og muntert, virksomt liv på jord
som det, jeg ville ej med kongers bytte,
opklaret gang i ædle fædres spor,
med lige værdighed i borg og hytte,

(N. F. S. Grundtvig 1839)

Det er dette virksomme liv på jord, vi har spurgt ind til i denne bog for at finde en nøgle til, hvordan det er at være dansker. Tredje linje i Grundtvigs vers handler om en historisk bevidsthed og kontinuitet blandt danskerne. Tanken om, at det er vigtigt at kende Danmarkshistorien, er bærende i løbende diskussioner om danskhed, fra nationalromantikken i 1800-tallet til i dag. Denne tanke vil vi også forholde os til – åbent, men kritisk, for måske er tanken mere ideologisk funderet, end den er en afspejling af danskernes viden.

Også i fjerde linje af verset har Grundtvig fat i noget væsentligt ved det at være dansker. Det med den »lige værdighed i borg og hytte« handler om, hvordan man omgås og ser på hinanden. Man bliver socialiseret til at være dansker, og denne socialisering sker først og fremmest gennem samfundsinstitutionerne. Et velfærdssamfund som det danske er fuldt af, ja næsten fyldt

ud med, stærke sociale institutioner som for eksempel familien, skolen og velfærdsstaten med dens sociale sikkerhedssystem. Institutionerne bæres af og er med til at opretholde en række fælles mentale mønstre, som vi vil søge at afdække og beskrive.

Som det fremgår af redegørelsen for bogens metoder, der findes i Bilag 1 bag i bogen, er vi både metodisk og tematisk inspireret af Robert Bellah med fleres *Habits of the Heart* fra 1985. En smule optimistisk satser vi – ligesom Bellah og hans gruppe – på, at vores bog kan indgå i en fælles, offentlig diskussion. Vi har gennemført 36 interviews med danskere, som fortæller om deres syn på livet – og ofte direkte om meningen med deres personlige liv. Den anonymisering, der er foretaget af navne etc., hindrer forhåbentlig ikke, at interviewpersonerne fremstår som danskere af kød og blod. På den måde kan de personlige interviews gøres til offentlige indlæg – på mange måder bedre end tilfældet er med opinionsundersøgelser, hvor mennesker reduceres til talværdier i de tabeller, hvor resultaterne gøres op.

På samme måde som vi hver især af og til ser tilbage på vores liv, vurderer det og tænker over, om der er noget, som skal laves om, er det vigtigt, at vi i samfundet hele tiden fører en samtale om karakteren af det forpligtende danske fællesskab og om dets evne til at skabe gode betingelser for at leve i Danmark. Vi håber, at denne bog kan bidrage til en sådan eftertænkende samtale.

En undersøgelse som den foreliggende kunne ikke gennemføres uden en betydelig støtte og hjælp fra andre. Undersøgelsen er blevet gennemført som et led i den forskning, der har været sat i gang i regi af Københavns Universitets satsningsområde *Religion i det 21. århundrede*. Satsningsområdet dækkede gennemførelsen af et seminar »Hjerteslaget i Danmark – Mentale mønstre i et protestantisk velfærdssamfund« over ti fredag eftermiddage i foråret 2006. Seminaret blev planlagt og gennemført af forfatterne til denne bog sammen med professor Niels Henrik Gregersen, der deltog i gruppens arbejde indtil foråret 2007, hvor han af arbejdsmæssige grunde desværre måtte trække sig ud af projektet. Et vigtigt resultat af seminaret var de spørgsmål, der kom til at indgå i projektets spørgeguide, der findes bagi bogen i Bilag 2.

I lighed med *Habits of the Heart* er vores undersøgelse majoritetsorienteret. Det er en konsekvens, man må drage for at få det generelle tydeligere frem. Vi har derfor ikke interviewet indvandrede danskere af første og anden generation; i stedet har vi bedt tre fagfolk, Mehmet U. Necef fra Syddansk Universitet, Carl Pedersen fra Københavns Universitet og Rashmi Singla fra Roskilde Universitetscenter, med henholdsvis tyrkisk, amerikansk og indisk baggrund, om at give deres kommentar til bogen i dens sidste del. Vi siger tak for deres bidrag, som er bogens forsøg på at forene majoritetssynsvinkler med minoritetssynsvinkler.

Der deltog op mod et halvt hundrede studerende fra antropologi, etnologi, sociologi, religion, teologi og flere andre fag i seminaret foråret 2006. Ud over de engagerede studerende vil vi gerne her nævne de eksterne oplægsholdere: etnologen Lone Rahbek Christensen, medieforskeren Stig Hjarvard, psykologen Per Schultz Jørgensen, arbejdsmarkedsforskeren Steen E. Navrbjerg, skoleforskeren Susanne Wiborg, sociologen Phil Zuckermann og historikeren Uffe Østergaard. I anden omgang har flere af dem også bidraget ved kritisk læsning af forskellige kapitler. De takkes alle for at bibringe projektet en faglig inspiration og indsigt inden for hver af deres ekspertiser. Vi vil også gerne takke forlagsredaktørerne Ole Gammelgaard og Marius Hansteen for gennem deres kompetente og venlige redigering at have styrket bogens kvalitet.

Vi takker satsningsrådets styregruppe og Københavns Universitet for beredvillig økonomisk støtte. Vi vil også gerne takke religionssociologen Nadja Ausker for et omhyggeligt arbejde med gennemførelse af tolv interviews; de øvrige toogtyve interviews gennemførte vi selv. Der skal også siges tak til Peter Østervang Andersen, Louise Christensen, Lea Egemose Grib, Ulrika Kirstine Iversen og Henrik Holm Kristensen, som udskrev de optagne interviews, så vi foruden lydbåndene også har haft fulde udskrifter af interviewene at arbejde med. Peter Gundelach takker desuden Aage V. Jensens Fond, der gennem et forskningsophold i fondens villa gav ham mulighed for arbejdsro og fordybelse i en længere periode.

To kolleger, den norske sociolog Inger Furseth og den svensk/danske etnolog Margaretha Balle-Petersen, har bistået med konstruktiv kritik i arbejdets sene fase. I sidste fase har vi fået en lignende hjælp fra etnologen Tine Damsholt og kyndig redaktionel bistand fra ba.scient. soc. Rikke Skovgaard Christensen. I forbindelse med satsningsrådets *Copenhagen Conference* i september 2007 bidrog professor David Martin fra London School of Economics med en række perspektivrige kommentarer, der trykkes i bogen fra konferencen. Sammen med de mange aktive deltagere i konferencens velbesøgte seminar om manuskriptet til denne bog skal alle de nævnte have en stor tak. Sidst men ikke mindst skal der siges hjerteligt tak til de 36 interviewpersoner, der har bidraget med deres tid og tanker – uden dem var denne bog ikke blevet til.

København, november 2007

Peter Gundelach, Hans Raun Iversen og Margit Warburg